

Försvarsutskottets betänkande

1981/82:7

om rätten till vapenfri tjänst under krig

I motion 1980/81:1474 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning och, vid behov, förslag till lagstiftning om inskränkning i rätten till vapenfri tjänstgöring under krig.

Med utgångspunkt i en tidningsartikel uttalar motionären att ingen svensk värnpliktig under krig eller beredskap bör ha rätt att under en eller annan förevändning undandra sig plikten att med vapen försvara vårt land.

Utskottet

Enligt 1 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst äger värnpliktig erhålla tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra värnplikten. Värnpliktig som har fått tillstånd till vapenfri tjänst kallas vapenfri tjänstepliktig.

Enligt 3 § samma lag får vapenfri tjänstepliktig inte övas i bruk av vapen eller åläggas att bära vapen eller ammunition. Söker den som fullgör värnpliktstjänstgöring tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst så gäller den bestämmelsen för honom till dess ansökningen blivit slutligt avgjord, under förutsättning att det är första gången han söker sådant tillstånd.

I kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. regleras närmare hur det skall gå till om en tjänstgörande värnpliktig söker vapenfri tjänst. Han skall då hemförlovas, om särskilda skäl inte föranleder annat. Om han inte hemförlovas skall han beordras att fullgöra tjänstgöringen. Han får dock inte övas i bruk av vapen eller åläggas att bära vapen eller ammunition (65 §).

Nämnda bestämmelser gäller både i fredstid och under krig. Genom en förstagångsansökan om vapenfri tjänst kan alltså en värnpliktig undandra sig vapentjänst även i situationer då hans insats kan ha direkt betydelse för samhällets försvar.

Under våren 1978 tog riksdagen ställning till regeringsförslag om ändringar inom vapenfrilagstiftningens område (prop. 1977/78:159, FöU 1977/78:28, rskr 1977/78:371). Förslagen var grundade på resultat av 1973 års vapenfriutredning (SOU 1977:7). Utredningen förutsatte att möjligheten att ansöka om och få vapenfri tjänst skulle finnas kvar även under beredskaps- och krigsförhållanden (s. 147).

Enligt vapenfriutredningen visar erfarenheterna från beredskapstiden 1939–1945 dels att antalet vapenfrisökande minskade, dels att ett stort antal

vapenfria begärde att få återgå till vapentjänst. Utredningen fann det inte vara självklart att man kan utgå från att samma förhållande skulle uppkomma vid en krisituation nu som under beredskapsåren. Efter en diskussion av tänkbara reaktioner bland de värnpliktiga konstaterade utredningen att under en beredskaps- eller krigssituation kommer kravet på en skyndsam handläggning av vapenfriansökningar att starkt accentueras. Enligt utredningens mening borde därför göras en krigsplanläggning för vapenfrinämnden.

Vapenfriutredningen lämnade också synpunkter på förfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst och på utredningsförfarandet under beredskaps- och krigsförhållanden (s. 148). Om det råder sådana förhållanden så bör detta enligt utredningens mening vara "särskilda skäl" emot att värnpliktiga hemförlovas sedan de under pågående tjänstgöring sökt vapenfri tjänst.

I proposition 1977/78:159 uttalade föredragande statsrådet (s. 119) beträffande prövningsförfarande m. m. under beredskap och krig att det enligt hans mening inte fanns behov av att föra in särskilda föreskrifter härom i vapenfrilagen. Däremot kunde viss planering och annan administrativ särreglering med hänsyn till förhållandena under beredskap och krig övervägas i huvudsaklig överensstämmelse med de tankegångar som utredningen hade fört fram. Det fick enligt statsrådet ankomma på regeringen att i annat sammanhang besluta om detta. Försvarsutskottet (FöU 1977/78:28 s. 26) godtog att särskilda föreskrifter i ämnet inte fördes in i vapenfrilagen och tillstyrkte att de tankegångar som utredningen hade fört fram skulle övervägas för beslut av regeringen.

Utskottet anser det vara väsentligt med förberedelser för en ändamålsenlig och säker handläggning av vapenfriansökningar även i ett beredskaps- eller krigsläge. Regeringen har föreskrivit att vapenfrinämnden skall upprätthålla sin verksamhet under beredskap och i krig. Nämnden planlägger f. n. för sådan verksamhet. Härvid berörs bl. a. handläggningen inom försvarsmakten och hos arbetsmarknadsstyrelsen.

Utskottet förutsätter att regeringen uppmärksamt följer vapenfrilagens tillämpning. Med hänvisning till sitt ställningstagande i FöU 1977/78:28 och till den beredskapsplanläggning som pågår anser utskottet att riksdagen inte bör ta ställning för en utredning enligt motionsförslaget.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1980/81:1474.

Stockholm den 5 november 1981

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Eric Holmqvist (s), Gudrun Sundström (s), Hans Lindblad (fp), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Ulla Ekelund (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Ralf Lindström (s) och Erik Egervärn (c).

